

Facking nice!

Een onderzoek naar de intensiteit van intensiveerders

Maaïke ten Buuren, Maria van de Groep, Sebastian Collin, Jetske Klatter
en Helen de Hoop

NT 23 (2): 223–250

DOI: 10.5117/NEDTAA2018.2.010.BUUR

Abstract

High degree adverbs, or so-called intensifiers, constitute a large and apparently ever growing set of words in Dutch, even to the degree that each generation appears to recruit their own set of them. We address the question of what exactly determines the strength of an intensifier by investigating which factors influence their (perceived) strength. The results of an experiment among over 300 high school students show that intensifiers are perceived as stronger when they are (perceived as) more frequent and also when they are (perceived as) more modern. This explains the ongoing extension and renewal of the set of intensifiers in Dutch.

Keywords: intensifiers, frequency, modernity, polarity, experiment

1 Inleiding

Bijwoorden van hoge graad, zoals *geweldig* in *een geweldig mooie jongen* en *erg* in *een erg lelijk gebouw* vormen vandaag de dag een grote en frequent gebruikte groep *intensiveerders*.¹ Hoeksema (2011) merkt op dat er in de middeleeuwen slechts enkele van zulke bijwoorden van hoge graad gebruikt

¹ We zijn de Radboud Honours Academy erkentelijk voor het mogelijk maken van het onderzoek waarvan in dit artikel verslag wordt gedaan. Ook willen we graag Het Assink lyceum in Haaksbergen en het Rodenborch-College in Rosmalen bedanken, waar we de experimenten hebben mogen afnemen. Voorts zijn we de redactie en twee anonieme reviewers grote dank verschuldigd voor hun opbouwende commentaar en waardevolle suggesties.

werden, te weten *hard*, *zeer*, *utermaten* en *grotelijks*. Tegenwoordig zijn er juist enorm veel intensieverders in gebruik, waarbij het erop lijkt dat elke generatie weer nieuwe woorden rekruteert om te gebruiken als intensieverders (Foolen et al. 2012).² Peters (1994: 271) benadrukt de functie van intensieverders als symbolen van groepsidentificatie. Moderne intensieverders zijn bijvoorbeeld *vet*, *ziek* en *sick*, maar terwijl op dit moment iemand van twintig misschien wel *ziek* maar geen *sick* als intensieverder gebruikt, kan dat voor iemand van vijftien precies andersom zijn. Peters (1994: 271) veronderstelt dat zodra intensieverders hun functie als identificeerder van een groep sprekers verliezen, omdat ze ook gebruikt worden door andere groepen, er weer nieuwe intensieverders worden geïntroduceerd. Hoeksema (2005: 4) somt een reeks intensieverders op die klaarblijkelijk in de negentiende eeuw gebezigd werden, maar die inmiddels volledig verdwenen zijn uit de taal (*afgedraaid*, *afgeluizigd*, *afgesalamanderd*). Hoeksema (2005) signaleert dat alleen de bijwoorden van hoge graad een dergelijke snelle groei laten zien (ook in het Duits en Engels); voor bijwoorden van lage en middelmatige graad geldt dit niet. Een toenemend gebruik van een intensieverder gaat doorgaans gepaard met een verlies van collocatonele restricties (Norde et al. 2014). Peters (1994: 270) noemt als voorbeeld het Engelse adverbium *terribly*, dat op basis van zijn vroegere betekenis ‘evoking terror’ oorspronkelijk alleen voorkwam in collocaties als *terribly threatening*, terwijl vandaag de dag *terribly good* ook volkomen geaccepteerd is. Ook de Nederlandse intensieverder *verschrikkelijk* heeft van oorsprong een negatieve betekenis, maar tegenwoordig kan iemand net zo goed *verschrikkelijk mooi* als *verschrikkelijk lelijk* zijn. Dit brengt ons bij een tweede opvallende eigenschap van intensieverders: ze hebben vaak een van oorsprong negatieve betekenis (zie o.a. Jing-Schmidt 2007, Foolen et al. 2012). Dat geldt niet alleen voor moderne intensieverders zoals *kapot* en *ziek*, waarvan de negatieve oorsprong nog steeds in het oog springt, maar ook voor veel van de oudere intensieverders, zoals *erg* (vergelijk: *O, wat erg!*) en *zeer* (in de betekenis van ‘pijn’). Ook de intensieverder *geweldig* heeft een negatieve oorsprong (het woord is afgeleid van het zelfstandig naamwoord *geweld*), net als *gewaltig* in het Duits (Jing-Schmidt 2007: 427). Jing-Schmidt (2007) laat in een cross-linguïstische studie zien dat de (oorspronkelijk) negatieve betekenis van veel intensieverders gerelateerd

2 Bijwoorden van middelmatige of lage graad worden soms ook wel *intensieverders* genoemd, maar in navolging van Klein (1997: 21) zullen wij alleen bijwoorden van hoge graad *intensieverders* noemen.

is aan de emoties angst, walging en woede, die op hun beurt gekoppeld zijn aan dreiging. Als voorbeelden uit het Duits noemt Jing-Schmidt (2007) onder andere de aan angst gerelateerde intensiveerders *schrecklich* 'verschrikkelijk', *Riesen-* 'reuze-', *monströs* 'monsterlijk', *höllisch* 'hels' en *wahnsinnig* 'waaninnig', de aan walging gerelateerde intensiveerders *stink-* 'stink-' en *sau-* 'zeug/varken-' en de aan woede gerelateerde intensiveerder *verdammt* 'verdomd'. Het voordeel van het gebruik van zulke 'bedreigende' intensiveerders is volgens Jing-Schmidt dat ze de luisteraar alert maken. Parallel aan de observatie dat van oorsprong negatieve woorden vaak als intensiveerders worden gebruikt, valt op dat bijwoorden van middelmatige graad juist vaak een van oorsprong positieve betekenis hebben, bijvoorbeeld *aardig*, *vrij*, *behoorlijk* ('zoals het behoort'), *tamelijk* ('zoals het betaamt') en *redelijk* ('met rede begaafd zijn', 'in de rede liggen') (Foolen et al. 2012: 14).

Klein (1997: 25-26) suggereert dat de verklaring voor het ontstaan van steeds nieuwe intensiveerders gelegen kan zijn in de afname in emotieve kracht van deze adverbia. Adverbia met een duidelijk emotionele component worden vaak ingezet voor het uitdrukken van een hoge graad (zie ook Peters 1994: 271), maar wanneer deze bijwoorden eenmaal frequent gebruikt worden, zullen ze op den duur hun emotieve kracht verliezen (zoals *terribly* in het Engels). Dat lijkt aannemelijk, aangezien oudere, frequent gebruikte intensiveerders zoals *erg* en *geweldig* hun oorspronkelijke (negatieve) betekenis in een proces van grammaticalisatie verloren lijken te hebben, en daarmee dus ook aan kracht lijken te hebben ingeboet (zie ook Foolen et al. 2012). Peters (1994: 271) stelt dat de snelle veranderingen in de groep intensiveerders het gevolg zijn van hun functie als groepsidentificeerders; deze categorie woorden is daardoor sterk aan mode onderhevig (zie ook Ito & Tagliamonte 2003, Norde et al. 2014). Dit roept echter de vraag op of het inderdaad waar is dat frequent gebruikte (oudere) intensiveerders als minder krachtig worden ervaren dan 'verse', nog niet zo frequent gebruikte intensiveerders, en ook wat dan precies de relatie is tussen frequentie en moderniteit. Worden minder frequent gebruikte doch ouderwetse intensiveerders zoals bijvoorbeeld *drommels* of *deksels* (in bijvoorbeeld *een deksels leuke jongen*), als minder krachtig ervaren omdat ze al langer bestaan of juist als krachtiger omdat ze minder frequent zijn?

Om dergelijke vragen te kunnen beantwoorden, hebben we onder middelbare scholieren een studie gedaan naar de invloed van (waargenomen of ingeschatte) frequentie en moderniteit van intensiveerders op de ervaren intensiteit ervan.

2 Effecten van (subjectieve) frequentie, moderniteit en positieve of negatieve context op intensiteit

Wat bepaalt nu precies de intensiteit oftewel de kracht van een bepaalde intensiveerder? Zoals al in de inleiding besproken, lijken naast polariteit (negatieve of positieve lading) ook frequentie en moderniteit daarbij een rol te spelen. Deze factoren worden hieronder verder toegelicht, waarna we onze hypothesen met betrekking tot de invloed van deze factoren op de waargenomen intensiteit van intensiveerders zullen formuleren.

2.1 Frequentie en moderniteit

In de inleiding werd de vraag opgeworpen of het inderdaad zo is dat frequent gebruikte intensiveerders als minder krachtig worden ervaren dan nog niet zo frequent gebruikte intensiveerders, maar ook wat dan precies de relatie is tussen frequentie en moderniteit. De intensiveerder *crazy* is modern, maar niet heel frequent (althans niet volgens de middelbare scholieren die we in deze studie bevraagd hebben). Wordt deze intensiveerder dan als sterker of zwakker ervaren dan een frequent gebruikte moderne intensiveerder als *vet* en als sterker of zwakker dan een frequent gebruikte ouderwetse intensiveerder als *enorm*?

Hoeksema (2005: 5-7) veronderstelt dat er meer intensiveerders nodig zijn naarmate deze zich meer specialiseren in syntactisch, semantisch of stilistisch opzicht. De intensiveerder *erg* kan bijvoorbeeld niet alleen met adjectieven, maar ook met werkwoorden gecombineerd worden (*erg bang*, *erg schrikken*), terwijl dat niet geldt voor *heel* (*heel bang*, **heel schrikken*). De intensiveerder *exorbitant* kan wel gecombineerd worden met *hoog* en *duur*, maar niet met *laag* of *goedkoop* (*exorbitant duur*, **exorbitant goedkoop*). Ouderwetse intensiveerders zoals *drommels* en *deksels* in *drommels/deksels goed* komen nu hoofdzakelijk nog voor in combinatie met cognitieve werkwoorden zoals *weten* en *snappen* in collocaties als *drommels goed weten* (Hoeksema 2011: 9). Verder schaaft Hoeksema (2005) de intensiveerders *vet* en *onwijs* onder jongerentaal en noemt hij *ongemeen* een voorbeeld van een 'deftige' en *hartstikke* een voorbeeld van een 'volkse' intensiveerder. Volgens Hoeksema (2005) is de hoge mate van specialisatie of differentiatie dus de oorzaak van de explosieve groei in het aantal intensiveerders sinds de middeleeuwen.

Dat zo veel intensiveerders min of meer dezelfde betekenis kunnen uitdrukken, valt wellicht te verklaren aan de hand van de hypothese van De Hoop et al. (2004: 1076), die stelt dat bij geen of weinig variatie in betekenis

(intensieverders betekenen in principe ongeveer hetzelfde) we juist een toename van variatie in (lexicale) vormen kunnen verwachten. Het idee van De Hoop et al. (2004) is dat een toename van variatie in één element van een vorm-betekenispaar gepaard gaat met een afname van variatie in het andere element, en andersom. Als er weinig variatie is in de vorm (geen alternatieve vormen), dan is er meer variatie in betekenis (ambigüiteit). Maar als er weinig variatie is in de betekenis, zoals in het geval van de intensieverders, dan kan er meer variatie in de vorm zijn (lexicale varianten). Een ander voorbeeld hiervan is het gebruik van constructies zoals *ergens geen* {*bal, fuck, snars, hout, reet, zier, zak, donder, sikkepit, fluit...*} van *begrijpen* (De Hoop et al. 2004: 1076). Doordat deze constructie herkenbaar is in de context en steeds hetzelfde betekent, is het mogelijk te variëren in de vorm (lexicale variatie). De verklaring die Foolen et al. (2012: 9) geven voor de toename van intensieverders is hun diachrone effectverlies. Nieuwe intensieverders hebben een verrassingseffect, dat ze krachtiger maakt, maar na verloop van tijd verliezen intensieverders door intensief gebruik deze kracht (zie ook Den Ouden & Van Wijk 2007). Bovendien merken Foolen et al. (2012) op dat de letterlijke betekenis van intensieverders steeds meer ‘verbleekt’, wat een gangbaar aspect is van grammaticalisatie (al is die relatie minder direct dan soms wordt voorgesteld, zie Sweetser 1988). Als voorbeeld noemen Foolen et al. (2012: 10) het verlies aan expressieve kracht van de intensieverder *zeer*, die zich van een sterk negatief geladen woord (‘pijn’) heeft ontwikkeld tot een neutraal bijwoord van hoge graad. Het grammaticaliseren van intensieverders, dat gepaard gaat met het verlies van expressieve kracht, zorgt ervoor dat er steeds weer nieuwe intensieverders nodig zijn, die nog niet aan kracht hebben ingeboet. Dit verklaart volgens Foolen et al. (2012) waarom er zo veel intensieverders bestaan.

Een andere verklaring voor de voortdurende vernieuwing van intensieverders kan liggen in de cognitieve verwerking ervan. Peters (1994) stelt dat een nieuwe intensieverder een groter beroep doet op de cognitieve inspanning die een spreker moet leveren om deze originele uitspraak te doen. Tegelijkertijd wordt ook van de toehoorder een grotere cognitieve inspanning gevraagd om tot de bedoelde interpretatie van deze nieuwe intensieverder te komen. Veelgebruikte, ‘gewone’ intensieverders, zoals *erg* in het Nederlands of *very* in het Engels, vragen niet om een dergelijke cognitieve inspanning van spreker en toehoorder. Gewone intensieverders kunnen door beiden geheel automatisch en dus gemakkelijk verwerkt worden. Nieuwe, originele intensieverders zullen gebruikt worden wanneer sprekers volgens Peters (1994) origineel willen zijn en hun welsprekendheid willen

demonstreren. Ze laten ermee zien dat ze tot een zekere cognitieve prestatie in staat zijn. Tegelijkertijd verwerven sprekers met het gebruik van zo'n nieuwe intensieverder de volle aandacht van hun toehoorders, die immers een cognitieve inspanning zullen moeten leveren om de intensieverder te kunnen interpreteren en waarderen.

Dahl (2004) noemt het Engelse *very* een 'standaard' intensieverder en intensieverders als *extremely, terribly, incredibly, awfully, shockingly* etc. 'sterk'. Dahl merkt op dat er een grote diversiteit is onder sterke intensieverders, maar niet onder standaard intensieverders. Hij legt (net als Foolen et al. 2012) een relatie met het verlies aan expressieve kracht dat sterke intensieverders ondergaan wanneer ze eenmaal frequent gebruikt worden. Volgens Dahl (2004: 138) kan het probleem van verlies aan expressieve kracht door frequent gebruik van intensieverders op twee manieren opgelost worden in talen. Eén mogelijkheid is om intensieverders regelmatig te vervangen door nieuwe en de andere mogelijkheid is om te zorgen voor een grote verzameling intensieverders, zodat je als spreker niet steeds dezelfde hoeft te gebruiken. Dahl (2004: 138) veronderstelt dat de meeste talen tegelijkertijd beide strategieën toepassen. Hij noemt dit proces uitdrukkelijk geen grammaticalisatie, omdat het verbleken van intensieverders alleen geldt voor sterke intensieverders en omdat er geen verandering van grammaticale categorie plaatsvindt. Ook benadrukt Dahl (2004: 140) dat (te) frequent gebruik van een intensieverder weliswaar de kracht, maar niet de bruikbaarheid ervan doet afnemen. Zo'n intensieverder zal op den duur bruikbaar worden in andere contexten. Hiermee verwijst Dahl (2004: 139) naar een proces van specialisatie (hoewel hij dat een verwarrende term noemt), zoals ook verondersteld door Hoeksema (2001, 2005, 2011). Op basis van de literatuur verwachten we dus allereerst dat moderne (nog niet zo vaak gehoorde) intensieverders als krachtiger zullen worden geïnterpreteerd dan ouderwetse. Moderne intensieverders hebben hun expressieve kracht nog niet verloren en zullen daarom als sterk worden ervaren. Tegen de tijd dat ze heel frequent worden gebruikt, verwachten we echter dat ze hun expressieve kracht (beginnen te) verliezen. Ze worden dan 'normaal' (Foolen et al. 2012) en zullen als minder sterk worden ervaren.

De literatuur tot nu toe doet geen echte voorspellingen over wanneer intensieverders hun hoogtepunt van intensiteit (of kracht) bereiken. Is dat op het moment dat ze heel frequent gebruikt worden of juist in het beginstadium, als ze nog niet zo frequent gebruikt worden? Ook is de relatie met moderniteit niet op voorhand duidelijk. Worden ouderwetse intensieverders als minder sterk ervaren dan moderne intensieverders of hangt dat af van de frequentie waarmee ze (nog) worden gebezigd? Om dit te onderzoeken

hebben we in een experiment, waarvan in de volgende paragraaf verslag wordt gedaan, middelbare scholieren gevraagd naar hun interpretatie van verschillende aspecten van intensiveerders: hoe sterk vinden ze een intensiveerder, maar ook, hoe modern en hoe frequent vinden ze deze? We vragen dus naar de perceptie van proefpersonen, zonder te letten op de werkelijke frequentie van een intensiveerder (bijvoorbeeld in een corpus), juist omdat de frequentie van een intensiveerder geen absoluut gegeven is, maar in sterke mate afhangt van de groep, de generatie en ook de regio waarin de proefpersoon verkeert. Wat in de ene groep sprekers een veel gebezigde/frequente term kan zijn, komt in een andere groep misschien helemaal nooit voor. Ook met betrekking tot de invloed van moderniteit zijn we geïnteresseerd in de moderniteit die proefpersonen toekennen aan een intensiveerder en niet in werkelijke moderniteit. Een proefpersoon kan een vrij recente intensiveerder als *vet* misschien al enigszins ouderwets vinden. Ook kan het gebeuren dat een ouderwetse intensiveerder als *mieters* door een proefpersoon niet herkend wordt en daarom misschien wel als ‘modern’ bestempeld wordt. Omdat we willen weten wat de invloed is van polariteit, moderniteit en frequentie van intensiveerders op de kracht van deze intensiveerders die proefpersonen ervaren, moeten we uiteraard ook de polariteit, moderniteit en frequentie nemen zoals proefpersonen die inschatten (en niet zoals wij menen dat die werkelijk is).

2.2 Polariteit

In de inleiding merkten we op dat intensiveerders vaak een (van oorsprong) negatieve lading hebben. Uit psychologisch onderzoek blijkt dat negatieve gebeurtenissen meer impact hebben en als sterker worden ervaren dan positieve (zie o.a. Baumeister et al. 2001). Liebrecht et al. (2013) onderzoeken dit fenomeen op het gebied van adjectieven. Ze vergelijken positieve en negatieve evaluaties (*Het hotel was goed* tegenover *Het hotel was slecht*) met sterkere (‘geïntensiveerde’) varianten (*Het hotel was fantastisch* tegenover *Het hotel was verschrikkelijk*). De predicatief gebruikte ‘sterke’ adjectieven zoals *fantastisch* en *verschrikkelijk* worden door Liebrecht et al. ook *intensiveerders* genoemd; wij reserveren deze term voor bijwoorden van hoge graad. Het adjectief *verschrikkelijk* in *Het hotel was verschrikkelijk* noemen wij dus geen intensiveerder, maar het daarvan afgeleide bijwoord *verschrikkelijk* in *Het hotel was verschrikkelijk mooi* wel. In dat laatste voorbeeld zien we al dat een van oorsprong negatieve intensiveerder heel goed gecombineerd kan worden met een positief adjectief (zie Foolen et al. 2012). De vraag is of *verschrikkelijk* in die laatste context nog als negatief ervaren wordt. Het kan zijn dat de positieve context (de combinatie met een positief

adjectief zoals *mooi*) de negatieve lading van het woord *verschrikkelijk* opheft of zelfs een verandering teweegbrengt, zodat het woord *verschrikkelijk* in een positieve context ook een positieve lading krijgt. Nog lastiger is het om de polariteit van het woord *geweldig* te bepalen. Weliswaar heeft dit adjectief van oorsprong een negatieve lading (zie Jing-Schmidt 2007), maar inmiddels heeft in een zin als *Het hotel was geweldig* het adjectief zonder meer een positieve betekenis. Liebrecht et al. (2013) presenteren *geweldig* dan ook als voorbeeld van een ‘sterk positief’ adjectief. Daar waar *verschrikkelijk* zonder verdere context dus als sterk negatief wordt opgevat, wordt *geweldig* zonder verdere context als sterk positief opgevat, niettegenstaande zijn oorspronkelijk negatieve betekenis. Toch is *geweldig* waarschijnlijk ooit in zwang geraakt als intensieverder vanwege de (oorspronkelijk) negatieve lading. Het merendeel van de intensiveerders blijkt een negatieve basisbetekenis te hebben (Jing-Schmidt 2007, Foolen et al. 2012), hoewel deze negatieve intensiveerders vaak gebruikt worden om positieve adjectieven te versterken, zoals in *Het hotel was verschrikkelijk mooi*. Blijkbaar kan het veelvuldig gebruik van een negatieve intensieverder in een positieve context (*een geweldig leuke jongen*) uiteindelijk de negatieve interpretatie van het woord zelfs veranderen in een positieve.

Volgens Jing-Schmidt (2007) en Foolen et al. (2012) maken negatieve intensiveerders meer indruk dan positieve, ook – of misschien wel juist – als ze gecombineerd worden met positieve adjectieven (Foolen et al. 2012). De resultaten van de experimentele studie van Liebrecht et al. (2013) zijn daarmee in overeenstemming. Liebrecht et al. (2013) vinden dat negatieve adjectieven als krachtiger worden ervaren dan positieve adjectieven en ook dat sterke adjectieven (*fantastisch* en *verschrikkelijk*) als krachtiger worden ervaren dan neutrale (*goed* en *slecht*). Dat laatste verklaart uiteraard waarom juist deze adjectieven vaak ingezet worden als intensiveerders, d.i. bijwoorden van hoge graad. Hun klaarblijkelijke kracht maakt ze geschikt voor het uitdrukken van hoge graad oftewel intensiteit. Tegelijkertijd verklaren de resultaten van Liebrecht et al. (2013) (en anderen voor hen) ook waarom er vaak negatieve adjectieven (zoals *verschrikkelijk*) gerekruteerd worden als intensiveerders: negatieve adjectieven worden als krachtiger ervaren dan positieve.

Een derde en verrassender bevinding van Liebrecht et al. (2013) is dat sterke adjectieven in een positieve context als krachtiger worden ervaren dan in een negatieve of neutrale context. Behalve hoofdeffecten van polariteit (negatief is krachtiger dan positief) en van intensiteit (sterke adjectieven, zoals *fantastisch*, zijn krachtiger dan ‘gewone’ adjectieven, zoals *goed*), vinden ze ook een hoofdeffect van context (een positieve context is

krachtiger dan een negatieve of neutrale context) en een interactie-effect van intensiteit en context: een sterk adjectief wordt ongeacht zijn polariteit als krachtiger beoordeeld in een positieve context. Als voorbeeld van een positieve context geven Liebrecht et al. (2013) *vriendinnenbezoek*. De negatieve context is *tandartsbezoek* en de neutrale context *bezoek*. Zowel een *verschrikkelijk vriendinnenbezoek* (met een tegenstelling in polariteit tussen *verschrikkelijk* en *vriendinnenbezoek*) als een *fantastisch vriendinnenbezoek* worden dus door de proefpersonen als krachtiger ervaren dan een *verschrikkelijk tandartsbezoek* en een *fantastisch tandartsbezoek*. Liebrecht et al. (2013) concluderen dat een sterk adjectief als krachtiger wordt ervaren in een positieve context, onafhankelijk van zijn eigen polariteit (positief of negatief). Ze verklaren deze invloed van een positieve context met behulp van het zogenaamde *Pollyanna-principe* (Boucher & Osgood 1969, Jing-Schmidt 2007), dat erop neerkomt dat mensen van nature dingen liever positief dan negatief interpreteren, waardoor er ook meer positieve dan negatieve evaluaties geteld kunnen worden in taal. Boucher & Osgood (1969: 1) formuleren dit als volgt: ‘Put even more simply, humans tend to “look on (and talk about) the bright side of life.”’ Deze positieve verwachting van mensen wordt volgens Liebrecht et al. (2013: 276) versterkt wanneer er een sterk positief adjectief gebruikt wordt, terwijl een sterk negatief adjectief juist een contrasteffect veroorzaakt. De positieve verwachting van mensen (de positieve beginsituatie) verklaart dus volgens Liebrecht et al. (2013) zowel de krachttoename van een sterk positief adjectief in een positieve context (versterking) als van een negatief adjectief (contrast). Uit een vervolgexperiment (Liebrecht 2015) blijkt echter dat een ongemarkeerde negatieve uiting weliswaar krachtiger wordt gevonden dan een ongemarkeerde positieve uiting, maar dat dit effect teniet wordt gedaan wanneer de uitingen geïntensiveerd worden. Dus *slecht* wordt wel als krachtiger ervaren dan *goed*, maar *vreselijk* niet als krachtiger dan *geweldig*. Liebrecht (2015: 219-220) concludeert op basis hiervan dat bij negatieve uitingen intensivering een minder sterk effect heeft dan bij positieve en dat taalintensivering het krachtverschil tussen negatieve en positieve evaluaties lijkt op te heffen. Merk echter op dat intensivering in Liebrechts experiment het vervangen van het ene adjectief (*slecht*) door het andere (*vreselijk*) inhoudt en niet het gebruik van *vreselijk* als intensiveerder (bijwoord van hoge graad) bij een adjectief (*vreselijk goed* of *vreselijk slecht*).

In deze studie willen we het effect van een positieve of negatieve context op de ervaren kracht van een intensiveerder onderzoeken, om erachter te komen of dezelfde intensiveerder in combinatie met een positief of negatief geladen adjectief als krachtiger of juist als minder krachtig worden

beoordeeld. Onze hypothese op basis van de studie van Liebrecht et al. (2013) is dat een intensieverder in een positieve context (dus in combinatie met het adjectief *mooi*) als sterker zal worden ervaren dan een intensieverder in een negatieve context (dus in combinatie met het adjectief *lelijk*), onafhankelijk van de eigen polariteit. Met andere woorden, we verwachten dat *verschrikkelijk mooi* en *fantastisch mooi* als sterker worden ervaren dan *verschrikkelijk lelijk* en *fantastisch lelijk*.

2.3 Hypothesen

Wat bepaalt de intensiteit van intensieverders? Het doel van onze studie is erachter te komen wat precies de invloed is van polariteit, frequentie en moderniteit op de ervaren sterkte of kracht van intensieverders. Zoals in deze paragraaf besproken, kunnen we op basis van de literatuur een aantal hypothesen formuleren met betrekking tot de invloed van deze factoren.

Onze eerste hypothese is dat infrequente intensieverders als sterker worden ervaren dan frequente intensieverders. Dit heeft te maken met het verrassingseffect: in navolging van Foolen et al. (2012) nemen we aan dat nieuwe intensieverders heel krachtig zijn, omdat ze nog niet ‘versleten’ zijn door veelvuldig gebruik. Een intensieverder die vaak gebruikt wordt, verliest een deel van zijn expressieve kracht. Hoewel er een verband lijkt te bestaan tussen de frequentie en de moderniteit van een intensieverder, is het niet duidelijk wat precies dat verband is. Het is namelijk niet zo dat een moderne intensieverder per se infrequent is, maar ook niet per se frequent. Hetzelfde geldt voor ouderwetse intensieverders.

Onze tweede hypothese is dat moderne intensieverders als sterker worden ervaren dan ouderwetse. De nieuwe, moderne intensieverders zijn immers niet zonder reden geïntroduceerd: ze zijn nodig omdat oudere intensieverders hun kracht verloren hebben of aan het verliezen zijn (Klein 1997). De moderne intensieverders hebben dan ook als ‘doel’ om sterk over te komen (Peters 1994).

Omdat uit de literatuur al bekend is dat negatieve woorden en gebeurtenissen meer impact hebben dan positieve en dat de meerderheid van de intensieverders een negatieve basisbetekenis heeft (zie o.a. Baumeister et al. 2001, Jing-Schmidt 2007, Foolen et al. 2012), gebruiken we in ons onderzoek voornamelijk negatieve intensieverders. Onze derde hypothese, op basis van Liebrecht et al. (2013), is dat een intensieverder in een positieve context (in ons geval in combinatie met het adjectief *mooi*) als sterker wordt ervaren dan een intensieverder in een negatieve context (in combinatie met het adjectief *lelijk*), onafhankelijk van de polariteit (positief of negatief) van de intensieverder zelf.

3 Een experiment onder middelbare scholieren

In deze paragraaf doen we verslag van het experiment dat we hebben uitgevoerd onder middelbare scholieren. Het doel van het experiment was om zicht te krijgen op de invloed van frequentie, moderniteit en polariteit op de intensiteit (kracht) van intensiveerders.

3.1 Participanten

Het experiment is uitgevoerd onder 327 leerlingen van twee middelbare scholen, Het Assink lyceum in Haaksbergen (Overijssel) en het Rodenborch-College in Rosmalen (Noord-Brabant). De deelnemende leerlingen kwamen uit alle zes leerjaren en alle verschillende niveaus van opleiding, te weten vmbo, havo en vwo. Onder de leerlingen waren 153 meisjes en 174 jongens, met een gemiddelde leeftijd van veertien jaar ($SD = 1,6$). De participanten kwamen voornamelijk uit Brabant (60%), Overijssel (30%) en Gelderland (9%). Er waren 33 personen die aangaven dyslexie te hebben en 24 personen die een tweede taal spraken naast het Nederlands. Deze participanten zijn niet uitgesloten bij het verwerken van de resultaten, omdat we ervan uitgaan dat het hebben van dyslexie of het spreken van een tweede taal wel invloed zou kunnen hebben op de duur van het invullen van het experiment, maar niet per se op de uitkomst ervan.

3.2 Stimuli/materiaal

Voor het maken van het stimulusmateriaal hebben we in eerste instantie zoveel mogelijk intensiveerders verzameld via de literatuur (Foolen et al. 2012), via oproepen op Facebook en in *de Gelderlander* (een dagblad) en door eigen observatie. Tijdens en na het experiment zijn we doorgegaan met verzamelen en onze complete verzameling van intensiveerders is te vinden in bijlage 1. Uit deze verzameling hebben we vervolgens een selectie gemaakt van 131 intensiveerders die we met behulp van pretests hebben laten beoordelen op polariteit, frequentie en moderniteit. Voor de pretests hebben we tien lijsten gemaakt met 65 of 66 intensiveerders, die beoordeeld moesten worden op één van de drie factoren (polariteit, frequentie, moderniteit) op een schaal van 1 tot 5. Elk van de tien lijsten is op papier ingevuld door acht tot tien personen (hoofdzakelijk studenten van de Radboud Universiteit Nijmegen). Op basis van de pretests hebben we voor elk van de 131 intensiveerders de gemiddelde scores berekend voor elke factor. Op basis van deze scores hebben we voor het experiment 32 intensiveerders gekozen die duidelijk in een van de volgende vier categorieën

konden worden ingedeeld (acht intensiveerders per categorie): 1. Modern en infrequent; 2. Modern en frequent; 3. Ouderwets en infrequent; 4. Ouderwets en frequent. De meeste intensiveerders die we gekozen hebben voor het experiment zijn van oorsprong negatief (uit de literatuur is bekend dat negatieve intensiveerders als sterker worden beoordeeld dan positieve), maar er zijn ook enkele (van oorsprong) positieve intensiveerders (*über, heel, enorm, te*). De belangrijkste afweging bij het selecteren van de intensiveerders voor het experiment was of intensiveerders duidelijk in een van de vier categorieën vielen. Dit leverde ook enkele intensiveerders op die niet als negatief werden beoordeeld in de pretest. Merk op dat de scores van intensiveerders in de pretests, net als in het echte experiment, slechts beoordelingen zijn en geen absolute, d.w.z. etymologisch 'correcte' scores van polariteit (hetzelfde geldt voor frequentie en moderniteit). De geselecteerde intensiveerders *über, intens, pittig, te, ongelofelijk, enorm, deksels* en *onmetelijk* kregen in de pretest een neutrale score (3 op een schaal van 1 tot 5). Van de geselecteerde intensiveerders kreeg alleen *heel* een duidelijk positieve score (van 4,5) op polariteit. Vanwege de hoge score op frequentie (5) en de lage score op moderniteit (1,5), hebben we er toch voor gekozen om *heel* te selecteren. Er was dus geen balans tussen het aantal negatieve, neutrale en positieve intensiveerders in de vier categorieën. De 32 intensiveerders die op basis van de pretests geselecteerd zijn voor het experiment, zijn te vinden in bijlage 2.

Het experiment werd afgenomen met Qualtrics³, een online omgeving voor het maken en afnemen van vragenlijsten. De participanten moesten zestien intensiveerders beoordelen op sterkte, mate van frequentie, polariteit en moderniteit (zie voor de precieze vraagstelling bijlage 3). Daarnaast waren er zestien fillers, die op dezelfde factoren beoordeeld moesten worden. De fillers bestonden uit bijwoorden van middelmatige graad, zoals *relatief, betrekkelijk* en *aardig*. Er waren vier verschillende versies van het experiment, met in totaal 32 verschillende intensiveerders, die elk gecombineerd werden met het positieve adjectief *mooi* en het negatieve adjectief *lelijk*. Binnen één versie kwam dezelfde intensiveerder nooit voor met zowel *mooi* als *lelijk*. Elke versie had acht intensiveerders met *mooi* en acht met *lelijk*. Andere adjectieven dan *mooi* en *lelijk* werden in het experiment niet gebruikt. De zestien intensiveerders per vragenlijst kwamen uit alle vier de categorieën; elke versie bestond dus uit vier infrequent-moderne, vier frequent-moderne, vier infrequent-ouderwetse en vier frequent-ouderwetse intensiveerders. De stimuli werden gerandomiseerd in Qualtrics.

3 <http://www.qualtrics.com>

3.3 Procedure

De Ethische Toetsingscommissie Geesteswetenschappen van de Radboud Universiteit Nijmegen heeft van tevoren het onderzoek getoetst en goedgekeurd. Het experiment is in een computerzaal afgenomen op twee middelbare scholen, Het Assink lyceum (Haaksbergen) en het Rodenborch-College (Rosmalen). De leerlingen kregen van tevoren zowel een mondelinge als een schriftelijke instructie over het invullen van de online vragenlijst. Het experiment zelf begon met een voorbeeldvraag. Alle leerlingen beoordeelden vervolgens zestien experimentele items en zestien fillers op vier verschillende factoren: sterkte, frequentie, moderniteit en polariteit (zie bijlage 3 voor een voorbeeld van de vier vragen die gesteld werden bij elk testitem).⁴ Aan het einde van de vragenlijst volgde er nog een aantal vragen over persoonlijke kenmerken: geslacht, leeftijd, moedertaal, dyslexie en provincie. Aan het einde van de vragenlijst volgde er ook nog een open vraag, waar leerlingen suggesties konden aandragen voor intensiveerders: ‘Als je iets heeeel mooi vindt, hoe zou je dit dan zelf uitdrukken?’ Leerlingen waren met het experiment twintig tot dertig minuten bezig.

3.4 Analyse

Om onze hypothesen te toetsen hebben we in R (R Core Team 2014) onze data geanalyseerd met een mixed-effectmodel met het lme4-package (Bates, Maechler, Bolker & Walker 2015). Conform de aanwijzingen in Barr et al. (2013) hadden we een maximale randomeffectstructuur gemodelleerd met frequentie, moderniteit en adjectief als vaste effecten en met volledige randomeffecten (variabele snijpunten, variabele hellingen en random correlaties) voor zowel participanten als intensiveerders. Omdat het model niet convergeerde, hebben we het model echter vereenvoudigd door hogere-orde-effecten te verwijderen uit de randomeffectstructuur (zie Bates,

4 In het experiment werd de participanten gevraagd om de gegeven intensiveerders te beoordelen op polariteit (positief of negatief). Zoals al eerder vermeld is (en zoals te zien is in bijlage 2), waren de meeste intensiveerders in ons experiment negatief. Negatieve intensiveerders worden volgens de literatuur als sterker ervaren dan positieve (Foolen et al. 2012, Liebrecht et al. 2013). De intensiveerders die we lieten beoordelen op polariteit in ons experiment, werden gegeven in de context van *mooi* of *lelijk* (zie bijlage 3 voor een voorbeeld). Achteraf bleek dat veel participanten de vraag daardoor verkeerd hebben opgevat en de combinatie van de intensiveerder en het adjectief als positief of negatief hebben beoordeeld in plaats van alleen de intensiveerder. Daarom waren de resultaten van de vraag naar de polariteit van de intensiveerder onbruikbaar en hebben we de factor polariteit van de intensiveerder bij de statistische analyses weggelaten.

Kliegl, Vasishth & Baayen 2015). Variabele effecten van de interactie tussen frequentie en moderniteit konden wel gemodelleerd blijven.

Om p-waarden te verkrijgen hebben we gebruikgemaakt van likelihood-ratiotests, zoals geïmplementeerd in het package afex (Singmann, Bolker & Westfall 2015).

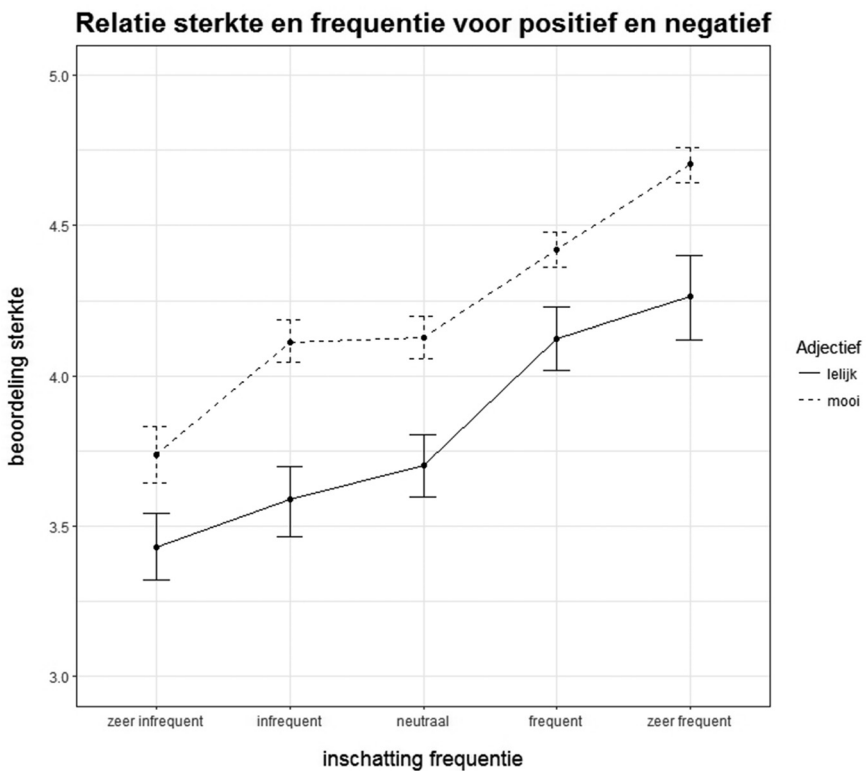
3.5 Resultaten

Tabel 1 presenteert de gemiddelde geschatte frequentie en de ervaren intensiteit per intensiveerder.

Tabel 1 Gemiddelde geschatte frequentie en ervaren intensiteit per intensiveerder

INTENSIVEERDER	GESCHATTE FREQUENTIE	ERVAREN INTENSITEIT
BEROERD	2.06 (1.07)	3.47 (1.36)
BLIKSEMS	1.67 (0.91)	3.78 (1.18)
CRAZY	1.88 (1.10)	3.83 (1.11)
DAMN	2.68 (1.29)	4.03 (1.05)
DEKSELS	1.65 (0.91)	3.29 (1.22)
DROMMELS	1.53 (0.79)	3.22 (1.03)
ENORM	3.22 (1.05)	4.21 (1.06)
ERG	3.83 (0.96)	3.91 (0.91)
FACKING	4.41 (0.88)	4.45 (1.12)
FREAKING	2.66 (1.29)	4.02 (1.10)
GRUWELIJK	2.93 (1.15)	4.31 (1.17)
HARTSTIKKE	3.82 (0.88)	4.18 (1.09)
HEEL	4.18 (0.96)	4.13 (0.89)
IJSELIJK	1.51 (0.80)	3.39 (1.16)
INTENS	2.35 (1.02)	4.09 (1.06)
KAPOT	3.33 (1.29)	4.15 (1.17)
ONGEHOORD	2.03 (1.05)	3.77 (1.19)
ONGELOFELIJK	3.65 (1.03)	4.42 (1.07)
ONGENADIG	1.68 (0.93)	3.63 (1.31)
ONMETELIJK	1.82 (1.00)	4.27 (1.20)
ONTZETTEND	3.75 (0.96)	4.20 (1.14)
PITTIG	3.12 (1.26)	3.90 (0.95)
RAZEND	2.05 (0.99)	3.92 (1.21)
SICK	2.92 (1.23)	4.03 (1.06)
TE	3.50 (1.15)	4.36 (1.07)
UBER	2.21 (1.18)	3.91 (1.32)
VERREKTE	3.13 (1.19)	4.15 (1.14)
VET	3.33 (1.08)	3.93 (1.12)
VRESELIJK	3.13 (1.08)	4.19 (1.25)
ZEER	2.96 (1.08)	3.76 (1.01)
ZIEK	3.62 (1.14)	4.17 (1.24)
ZWAAR	2.95 (1.27)	4.06 (1.13)

Uit onze analyses bleek een significant positief hoofdeffect van frequentie op sterkte: als een intensiveerder als frequenter werd beoordeeld, werd hij ook als sterker beoordeeld (hoe frequenter, hoe sterker), $B = 0.124863$ ($SD = 0.020172$), $\chi^2(1) = 25.82$, $p < .001$. Het hoofdeffect van context (de combinatie met het adjectief *mooi* of *lelijk*) op sterkte was ook significant, waarbij intensiveerders die gevolgd werden door het positieve adjectief *mooi* als sterker beoordeeld werden dan intensiveerders die gevolgd werden door het negatieve adjectief *lelijk*, $B = -0.179163$ ($SD = 0.028773$), $\chi^2(1) = 35.13$, $p < .001$. In Figuur 1 zijn beide hoofdeffecten te zien.

Figuur 1 Effect van ingeschatte frequentie op intensiteit in context (positief of negatief adjectief)

Tabel 2 presenteert de gemiddelde geschatte moderniteit en de ervaren intensiteit per intensiveerder.

Tabel 2 Gemiddelde geschatte moderniteit en ervaren intensiteit per intensiveerder

INTENSIVEERDER	GESCHATTE MODERNITEIT	ERVAREN INTENSITEIT
BEROERD	2.11 (0.97)	3.47 (1.36)
BLIKSEMS	2.04 (1.18)	3.78 (1.18)
CRAZY	3.67 (1.44)	3.83 (1.11)
DAMN	4.25 (1.20)	4.03 (1.05)
DEKSELS	1.54 (0.87)	3.29 (1.22)
DROMMELS	1.56 (0.88)	3.22 (1.03)
ENORM	2.95 (0.92)	4.21 (1.06)
ERG	3.19 (0.90)	3.91 (0.91)
FACKING	4.81 (0.54)	4.45 (1.12)
FREAKING	4.12 (1.20)	4.02 (1.10)
GRUWELIJK	3.07 (1.05)	4.31 (1.17)
HARTSTIKKE	3.14 (0.88)	4.18 (1.09)
HEEL	3.41 (0.87)	4.13 (0.89)
IJSELIJK	1.61 (0.85)	3.39 (1.16)
INTENS	2.46 (1.02)	4.09 (1.06)
KAPOT	3.85 (1.11)	4.15 (1.17)
ONGEHOORD	1.93 (0.92)	3.77 (1.19)
ONGELOFELIJK	3.25 (0.84)	4.42 (1.07)
ONGENADIG	1.70 (0.86)	3.63 (1.31)
ONMETELIJK	2.04 (0.95)	4.27 (1.20)
ONTZETTEND	3.23 (0.93)	4.20 (1.14)
PITTIG	3.61 (1.27)	3.90 (0.95)
RAZEND	2.55 (1.06)	3.92 (1.21)
SICK	4.30 (1.09)	4.03 (1.06)
TE	3.20 (1.04)	4.36 (1.07)
UBER	2.58 (1.33)	3.91 (1.32)
VERREKTE	3.50 (1.20)	4.15 (1.14)
VET	3.75 (1.09)	3.93 (1.12)
VRESELIJK	2.96 (0.88)	4.19 (1.25)
ZEER	2.72 (0.95)	3.76 (1.01)
ZIEK	4.17 (0.96)	4.17 (1.24)
ZWAAR	3.41 (1.22)	4.06 (1.13)

Er bleek een significant hoofdeffect van moderniteit op sterkte: als een intensiveerder als moderner werd beoordeeld, werd hij ook als sterker beoordeeld (hoe moderner, hoe sterker), $B = 0.102650$ ($SD = 0.018338$), $\chi^2(1) = 24.03$, $p < .001$.

Voorts bleek één interactie-effect significant te zijn: als intensiveerders gevolgd werden door *mooi* werden deze eerder als sterker beoordeeld als ingeschatte moderniteit toenam, vergeleken met intensiveerders gevolgd door *lelijk*, $B = -0.050129$ ($SD = 0.012266$), $\chi^2(1) = 16.51$, $p < .001$. Dit is terug te zien in Figuur 2.

Figuur 2 Interactie-effect van moderniteit – context (positief of negatief adjectief)

In de volgende paragraaf zullen we de resultaten van ons experiment bespreken en interpreteren.

4 Effecten van frequentie, moderniteit en context

Twee van de hypothesen die we in paragraaf 2 hebben gepresenteerd, worden door de resultaten van ons experiment geverifieerd en één hypothese kan op basis van de resultaten verworpen worden. We zullen onze discussie van de resultaten beginnen met dit laatste punt.

Onze eerste hypothese was dat infrequente intensiveerders als sterker zouden worden ervaren dan frequente (Foolen et al. 2012), omdat infrequente intensiveerders een verrassingseffect teweegbrengen en, in elk geval als ze ook modern zijn, nog niet semantisch verbleekt zijn. Uit onze resultaten bleek echter een tegenovergesteld effect. Hoe hoger een intensiveerder beoordeeld werd op de schaal van frequentie, hoe hoger deze ook

beoordeeld werd op de schaal van sterkte. Dat betekent dat middelbare scholieren de intensieverder die ze als meest frequent beoordeelden, te weten *facking*, ook als de sterkste intensieverder beoordeelden. Het gevonden patroon, *hoe frequenter, hoe sterker*, is precies het tegenovergestelde van wat we verwacht hadden. De vraag is hoe we dat kunnen verklaren.

Allereerst is het onwaarschijnlijk dat een intensieverder als *facking* in een gewone steekproef van het Nederlands inderdaad frequenter zou voorkomen dan bijvoorbeeld de intensieverders *heel* en *erg*, die ook beide in het experiment beoordeeld werden. Dit zou objectief getest kunnen worden in een corpus, maar lastiger wordt het om te bepalen hoe vaak onze specifieke proefpersonen in hun (school)leven in aanraking zijn gekomen met de verschillende intensieverders (Brysaert & Cortese 2011). Subjectieve woordfrequentie, zoals in ons experiment gemeten, is onder andere afhankelijk van de leeftijd waarop het woord verworven is (Ghyselinck et al. 2004) en ook of het vooral aangetroffen wordt in gesproken of in geschreven taal (Baayen et al. 2006). Hoewel *heel* en *erg*, wanneer dit objectief gemeten zou worden, misschien zelfs wel frequenter dan *facking* voorkomen in het taalgebruik van de geteste groep middelbare scholieren, is een subjectieve meting van de frequentie de beste optie, zo lang er geen objectieve meting van de frequentie van intensieverders in het taalgebruik van specifiek deze groep middelbare scholieren voorhanden is (Brysaert & Cortese 2011: 557). In de beleving van deze groep middelbare scholieren komt *facking* in elk geval het vaakst voor als intensieverder.

Een verklaring kan zijn dat een intensieverder als *facking*, die als heel sterk wordt beoordeeld door de scholieren, daardoor ook meer opvalt wanneer hij gebruikt wordt. Als het gebruik ervan meer opvalt dan het gebruik van de gewonere intensieverders *heel* en *erg*, dan is het niet verwonderlijk dat middelbare scholieren menen dat ze deze intensieverder het vaakst horen, vaker dan andere intensieverders. Het kan echter ook zo zijn dat in de taal van deze kleine groep van taalgebruikers (leerlingen van twee middelbare scholen), *facking* inderdaad frequenter is dan *heel* en *erg*, dus niet alleen in de perceptie. Dat zou betekenen dat voor een groep die een bepaalde intensieverder heel vaak gebruikt, deze intensieverder ook heel sterk is. Een verklaring hiervoor zou kunnen zijn dat een dergelijke intensieverder de functie heeft van groepsidentificeerder (Peters 1994). De leden van de groep zullen deze intensieverder vaak gebruiken om duidelijk te maken dat ze tot die groep behoren. Ook ligt het voor de hand dat de leden van de groep deze intensieverder, die hun identiteit mee bepaalt, als heel krachtig ervaren. Dat zo'n intensieverder door frequent gebruik op den duur zijn kracht verliest, geldt dan misschien voor latere generaties of

andere groepen, maar niet voor de groep door wie hij zo intensief gebruikt wordt. Wel is het volgens Peters (1994: 271) zo dat een intensieverder aan kracht verliest zodra hij zich verder verspreidt, dus wanneer hij ook door andere groepen gebruikt wordt. Het krachtverlies is dan niet toe te schrijven aan het zeer frequente gebruik, maar aan het verlies van de functie ter identificatie van de eigen sociale groep.

Het effect van frequentie is niet toe te schrijven aan moderniteit. Niet alle moderne intensieverders zijn zo frequent als *facking* volgens onze proefpersonen en moderne intensieverders die volgens hen infrequent zijn, zoals *crazy*, vinden ze ook veel minder sterk. Het verrassingseffect (Foolen et al. 2012) bepaalt dus niet de sterkte of intensiteit van een intensieverder. Pas wanneer een nieuwe intensieverder vaak gebruikt wordt binnen een bepaalde groep, zullen de leden van de groep deze intensieverder als krachtiger dan andere ervaren.

Onze tweede hypothese was dat moderne intensieverders als sterker worden ervaren dan ouderwetse. Deze hypothese wordt inderdaad bevestigd door de resultaten van het experiment. Uit de statistische analyse bleek dat hoe hoger een intensieverder beoordeeld werd op de schaal van moderniteit, hoe hoger deze ook beoordeeld werd op de schaal van sterkte. Middelbare scholieren beoordeelden bijvoorbeeld de intensieverders *deksels*, *drommels* en *ongenadig* als zeer ouderwets en daarmee als zwak, terwijl ze *facking*, *damn* en *sick* als zeer modern en sterk beoordeelden. Opnieuw kwam *facking* als 'winnaar' uit de bus: deze intensieverder werd door de scholieren niet alleen gezien als de meest frequente, maar ook als de meest moderne (en dus ook als de sterkste). Wanneer oudere intensieverders eenmaal hun kracht verliezen, worden nieuwe intensieverders geïntroduceerd vanwege hun expressieve kracht. Het is dus geen verrassing dat moderne intensieverders als krachtiger worden ervaren dan ouderwetse intensieverders. Frequent gebruik maakt deze moderne intensieverders vervolgens nog sterker.

Onze derde hypothese, op basis van Liebrecht et al. (2013), was dat een intensieverder in combinatie met *mooi* als krachtiger zou worden beoordeeld dan in combinatie met *lelijk*, onafhankelijk van zijn eigen polariteit (positief of negatief). Ook deze hypothese wordt door de resultaten van ons experiment bevestigd. Intensieverders gevolgd door *mooi* werden inderdaad als sterker ervaren dan intensieverders gevolgd door *lelijk*. Omdat we de polariteit van de intensieverder zelf niet in de analyse hebben meegenomen, is het niet duidelijk of dit effect van inbedding in een positieve context inderdaad onafhankelijk is van de polariteit van de intensieverder zelf. Echter, omdat de meeste intensieverders in ons experiment negatief

waren, ligt een verklaring in termen van een contrasteffect, zoals geschetst door Liebrecht et al. (2013: 276), wel voor de hand. Als we volgens het Pollyanna-principe eerder verwachten dat iets *mooi* is dan *lelijk*, dan zet een negatieve intensiveerder ons in eerste instantie op het verkeerde been: het contrast met onze positieve verwachting is dan groot. Als de negatieve intensiveerder vervolgens wordt gecombineerd met een positief adjectief, is het contrast opnieuw zo groot en krijgen we dus als het ware een dubbele schok (van een positieve verwachting naar een negatieve intensiveerder en vervolgens de dan onverwachte combinatie met een positief adjectief). Wanneer de intensiveerder echter gecombineerd wordt met een negatief adjectief, heeft de intensiveerder slechts een keer een dergelijk schokeffect, alleen van verwachting naar intensiveerder. Maar daarna is het effect weg, want de negatieve intensiveerder wordt dan gecombineerd met een negatief adjectief. Op die manier kunnen we verklaren dat *facking* in *facking mooi* inderdaad als krachtiger wordt ervaren dan in *facking lelijk*. Voor positieve intensiveerders, zoals *heel*, geldt dat het effect van een positieve context niet zozeer een effect van contrast met de positieve verwachting volgens het Pollyanna-principe is, maar een effect van versterking ervan (Liebrecht et al. 2013: 276). Het zou ook zo kunnen zijn dat positieve intensiveerders frequenter zijn dan negatieve, omdat mensen meer over positieve dan over negatieve zaken spreken (Boucher & Osgood 1969), en dat ze daarom verder ‘verbleekt’ zijn (Dahl 2004, Foolen et al. 2012).

Er is nog een alternatieve verklaring, die ook volgt uit het Pollyanna-principe. Een schaal van *mooi* naar *lelijk* heeft geen vaste eindpunten (Hoeksema 2011: 11), maar we kunnen op basis van het Pollyanna-principe aannemen dat mensen eerder iets *mooi* zullen noemen dan *lelijk*. Dat betekent dat zij *mooi* zullen gebruiken voor een groter deel van de schaal (bijvoorbeeld de bovenste veertig procent) dan *lelijk* (bijvoorbeeld de onderste twintig procent). Als *facking mooi* dan alleen naar de bovenste tien procent van die schaal verwijst en *facking lelijk* alleen naar de onderste tien, dan brengt *facking* een dus een grotere reductie van het schaalgebied tot stand in combinatie met *mooi* (een verschil van dertig procent) dan in combinatie met *lelijk* (een verschil van tien procent). Het gebruik van *facking* heeft dan dus een sterker effect in combinatie met *mooi* dan met *lelijk*.

Naast de hoofdeffecten hebben we ook nog een interactie-effect gevonden tussen de factoren adjectief en moderniteit (zie figuur 1 in paragraaf 3.4), waarvoor we niet direct een sluitende verklaring hebben. Een mogelijke verklaring zou kunnen zijn dat nieuwe, moderne intensiveerders in het dagelijks leven in eerste instantie vooral gebruikt worden in positieve contexten (*facking mooi*) en pas later ook in negatieve contexten (*facking*

lelijk). Een andere mogelijke verklaring zou kunnen zijn dat het verschil tussen positieve en negatieve adjectieven groter is bij moderne intensiveerders, omdat die naast sterker vaak ook nog een duidelijker, minder ‘verbleekte’ betekenis hebben (zie Hoeksema 2001).

Aan de hand van de gevonden resultaten kunnen we speculeren over het proces dat intensiveerders doorlopen, van het moment dat ze geïntroduceerd worden tot aan het moment dat ze aan kracht inboeten en er weer nieuwe, originele intensiveerders hun intrede doen. Als intensiveerders net geïntroduceerd worden binnen een bepaalde groep sprekers, zijn ze uiteraard modern (dus al sterk), maar nog wel infrequent (dus nog niet zo sterk). Hoe meer deze nieuwe intensiveerders gebruikt worden (en dus hoe frequenter ze worden binnen de groep), hoe krachtiger ze worden. In tegenstelling tot wat gesuggereerd werd in eerdere literatuur (Dahl 2004, Foolen et al. 2012) zijn intensiveerders in deze fase (wanneer ze zeer frequent gebruikt worden) op hun sterkst. Op dat moment fungeren ze als ul-tieme groepsidentificeerders. Als het frequente gebruik van intensiveerders zich voortzet en uitbreidt, d.w.z. als ze eenmaal ook gebruikt worden door andere groepen, bijvoorbeeld andere generaties, dan neemt hun functie als identificeerder van de groep af (Peters 1994) en daarmee ook hun expressieve kracht. Ouderwetse intensiveerders die haast niet meer worden gebruikt, hebben hun kracht verloren, maar ook oude intensiveerders die nog wel veel gebruikt worden, verliezen hun kracht en worden steeds neutraler (Dahl 2004).

5 Conclusie

Bijwoorden van hoge graad worden gebruikt om een adjectief kracht bij te zetten en worden daarom ook wel *intensiveerders* genoemd. In dit artikel hebben we onderzocht wat een intensiveerder sterk en daarmee succesvol maakt. In een experiment onder middelbare scholieren hebben we de invloed van de door scholieren ingeschatte moderniteit en frequentie van de intensiveerders en de combinatie met een positief of negatief adjectief op de sterkte van intensiveerders onderzocht. We hebben twee significante patronen gevonden. Kortweg gezegd: hoe frequenter, hoe sterker, en hoe moderner, hoe sterker. Intensiveerders die door de middelbare scholieren als zeer frequent werden beoordeeld, werden door hen ook als zeer sterk beoordeeld en hetzelfde gold voor moderniteit. Voorts bleek uit onze resultaten dat intensiveerders in combinatie met het adjectief *mooi* als sterker worden ervaren dan in combinatie met het adjectief *lelijk*.

Het meest verrassende resultaat van ons experiment was dat middelbare scholieren intensiveerders die ze als frequenter beoordelen, ook als sterker beoordelen. Op basis van eerdere literatuur hadden we het tegenovergestelde effect verwacht, hoewel het in de literatuur om werkelijke frequenties gaat en in ons experiment om ingeschatte frequenties. Een mogelijke verklaring voor onze bevindingen is dat intensiveerders bij uitstek fungeren ter identificatie van een bepaalde groep taalgebruikers, bijvoorbeeld een specifieke generatie. Wanneer een intensiveerder eenmaal veelvuldig door de leden van een bepaalde groep gebruikt wordt en (nog) niet door anderen, wordt hij als zeer krachtig ervaren door de leden van die groep. Op het moment dat andere groepen, zoals een volgende generatie, de intensiveerder ook gaan gebruiken, verliest hij zijn specifieke functie als groepsidentificeerder en zal hij door de leden van de groep als minder krachtig worden ervaren.

Referenties

- Baayen, Harald, Laurie Feldman & Robert Schreuder (2006). Morphological influences on the recognition of monosyllabic monomorphemic words. *Journal of Memory and Language* 55, 290-313.
- Barr, Dale J., Roger Levy, Christoph Scheepers & Harry J. Tily (2013). Random effects structure for confirmatory hypothesis testing: Keep it maximal. *Journal of Memory and Language* 68, 255-278.
- Bates, Douglas, Martin Maechler, Ben Bolker & Steven Walker (2015). Fitting Linear Mixed-Effects Models Using lme4. *Journal of Statistical Software* 67, 1-48.
- Bates, Douglas, Reinhold Kliegl, Shravan Vasishth & Harald Baayen (2015). Parsimonious mixed models. *arXiv preprint arXiv:1506.04967*.
- Bauer, Laurie & Winifred Bauer (2002). Adjective boosters in the English of young New Zealanders. *Journal of English Linguistics* 30, 244-257.
- Baumeister, Roy F., Ellen Bratslavsky, Catrin Finkenauer & Kathleen D. Vohs (2001). Bad is stronger than good. *Review of General Psychology* 5, 323-370.
- Boucher, Jerry & Charles E. Osgood (1969). The Pollyanna Hypothesis. *Journal of verbal learning and verbal behavior* 8, 1-8.
- Brybaert, Marc & Michael J. Cortese (2011). Do the effects of subjective frequency and age of acquisition survive better word frequency norms? *The Quarterly Journal of Experimental Psychology* 64, 545-559.
- Dahl, Östen (2004). *The growth and maintenance of linguistic complexity*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins.

- Foolen, Ad, Verena Wottrich & Martine Zwets (2012). *Gruwelijk interessant: Emotieve intensiveerders in het Nederlands*. Ongepubliceerd manuscript Radboud Universiteit Nijmegen.
- Ghyselinck, Mandy, Michael B. Lewis & Marc Brysbaert (2004). Age of acquisition and the cumulative-frequency hypothesis: A review of the literature and a new multi-task investigation. *Acta Psychologica* 115, 43-67.
- Hoeksema, Jack (2001). Rapid change among expletive polarity items. In: Laurel J. Brinton (red.), *Historical Linguistics 1999. Selected papers from the 14th International Conference on Historical Linguistics*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins, 175-186.
- Hoeksema, Jack (2005). Rijkdom en weelde van het Nederlands. *Tabu* 34, 1-12.
- Hoeksema, Jack (2011). Bepalingen van graad in eerstetaalverwerving. *Tabu* 39, 3-22.
- Hoop, Helen de, Marco Haverkort & Maurits van den Noort (2004). Variation in form versus variation in meaning. *Lingua* 114, 1071-1089.
- Ito, Rika & Sali Tagliamonte (2003). *Well weird, right dodgy, very strange, really cool*: Layering and recycling in English intensifiers. *Language in Society* 32, 257-279.
- Jing-Schmidt, Zhuo (2007). Negativity bias in language: A cognitive-affective model of emotive intensifiers. *Cognitive Linguistics* 18, 417-443.
- Klein, Henny (1997). *Adverbs of degree in Dutch*. Proefschrift Rijksuniversiteit Groningen.
- Liebrecht, Christine (2015). *Intens krachtig. Stilistische intensiveerders in evaluatieve teksten*. Proefschrift Radboud Universiteit Nijmegen.
- Liebrecht, Christine, Letticia Hustinx & Margot van Mulken (2013). Waarom het glas toch echt half leeg is. Onderzoek naar de kracht van positieve en negatieve evaluaties. In: Ronny Boogaart & Henrike Jansen (red.), *Studies in Taalbeheersing 4*. Assen: Van Gorcum, 269-278.
- Macaulay, Ronald (2006). Pure grammaticalization: The development of a teenage intensifier. *Language Variation and Change* 18, 267-283.
- Norde, Muriel, Bernard De Clerck & Timothy Colleman (2014). The emergence of non-canonical degree modifiers in non-standard varieties of Dutch: A constructionalization perspective. In: Ronny Boogaart, Timothy Colleman & Gijsbert Rutten (red.), *Extending the scope of Construction Grammar*. Berlin/New York: Mouton de Gruyter, 207-250.
- Ouden, Hanny den & Carel van Wijk (2007). 'Om vet gaaf op te kicken': over jongerentaal en het gebruik ervan in productadvertenties. *Tijdschrift voor Communicatiewetenschap* 35, 232-248.
- Peters, Hans (1994). Degree adverbs in Early Modern English. In: Dieter Kastovsky (red.), *Studies in Early Modern English*. Berlin/New York: Mouton de Gruyter, 269-288.
- R-Core Team (2014). *R: A language and environment for statistical computing*. R Foundation for Statistical Computing, Vienna, Austria. <<http://www.R-project.org>>
- Singmann, Henrik, Ben Bolker & Jake Westfall. (2015). *Afex: Analysis of Factorial Experiments*. R package version 0.15-2. <<http://CRAN.R-project.org/package=afex>>
- Sweetser, Eve E. (1988). Grammaticalization and semantic bleaching. *Proceedings of the fourteenth annual meeting of the Berkeley Linguistics Society*, 389-405.
- Tagliamonte, Sali A. (2008). So different and pretty cool! Recycling intensifiers in Toronto, Canada. *English Language and Linguistics* 12, 361-394.

Over de auteurs

Maaïke ten Buuren, Centre for Language Studies (CLS), Radboud Universiteit Nijmegen

E-mail: maaïke.buuren@student.ru.nl

Maria van de Groep, Centre for Language Studies (CLS), Radboud Universiteit Nijmegen

E-mail: me.groep@student.ru.nl

Sebastian Collin, Veltwerk, Amsterdam.

E-mail: s.collin@veltwerk.nl

Jetske Klatter, Centre for Language Studies (CLS), Radboud Universiteit Nijmegen

E-mail: j.klatter@let.ru.nl

Helen de Hoop, Centre for Language Studies (CLS), Radboud Universiteit Nijmegen

E-mail: h.dehoop@let.ru.nl

Bijlage 1 Verzamelde intensiveerders (01-05-2017)

aanzienlijk	apart
aardig	bangelijk
aarts-	beangstigend
abnormaal	belachelijk
absoluut	bere-
abusievelijk	beroerd
achterlijk	beschamend
adembenemend	bijster
afgrijselijk	bijzonder
akelig	bits
allebarstend	bizar
allejezus	bliksems
allemaal	bloed-
alle machtig	boem
alle-me-mach-ies	bokke
angstaanjagend	bom-

brutaal	godsgruwelijk
buitengewoon	godverdomme
buitensporig	godvergeten
coño	goed
crazy	griezelig
damn	gruwelijk
deksels	hartstikke
dik	heel/ heeeel/ heul
donders	heerlijk
dondersprachtig	heftig
dood	helemaal
drommels	hels
duivels	honds-
duizend	hopeloos
duizend oneindig	hyper-
echt	ieselijk
een bosje	ijselijk
een partij	intens
eeuwig	kanker/kk
eindeloos	kaolo/ kaulo
enorm	kapot
erg	kats
ernstig	katse
extreem	kei
facking/fokking/fucking/fk/f*cking	klere-
fantastisch	knap
fenomenaal	kneite-
fiks	knetter-
flink	knuppel
folterend	kolere
freaking	krankzinnig
fris	kut
gek	kwellend
gemeen	leip
genadeloos	machtig
gestoord	magnifiek
gevaarlijk	mannen
geweldig	martelend
giga	massa's
goddelijk	masterlijk

mega/ meeeega
 mieters
 misdadig
 misselijkmakend
 moeilijk
 moker
 mooi
 moord-
 naar
 ondenkbaar
 oneindig
 ongehoord
 ongekend
 ongelofelijk/ongelooflijk
 ongelukkig
 ongenadig
 onmetelijk
 onmin
 onmiskenaar
 onmundig
 onmeunig/omeunig
 onnavolbaar
 onooglijk
 ontiegelijk/ontiegljik
 onvoorstelbaar
 onwijs
 opvallend
 overstelpend
 pijnlijk
 pis-
 pittig
 poep-
 pokke
 prachtig
 ram-
 razend
 reet
 rete-
 reusachtig
 reuze-

rot
 royaal
 schandalig
 schurend
 serieus
 sick
 skoftig
 smerig
 spuug-
 stervens-
 stikke
 stink-
 stinkend
 straf
 stront
 super
 supergeweldigmegaleuke
 taffes
 tantoe
 te
 tering
 thunder
 tig
 totaal
 tyfus
 über/ uber
 uitzonderlijk
 ultra
 verbazend
 verbazingwekkend
 verbluffend
 verdacht
 verkracht
 vernietigend
 verrekte
 verrot
 verrukkelijk
 verschrikkelijk
 verwoestend
 vet

vies	zalig
vreselijk	zeer
waanzinnig	ziek
witverziekend	ziekelijk
woest	zo
wreed	zwaar

Bijlage 2 De in het experiment gebruikte intensiveerders

	INFREQUENT	FREQUENT
MODERN	beroerd crazy damn freaking gruwelijk sick über zwaar	facking intens verrekte pittig kapot te vet ziek
OUDERWETS	bliksems deksels drommels onmetelijk ijselijk ongehoord ongenadig razend	enorm erg hartstikke heel ongelofelijk ontzettend vreselijk zeer

Bijlage 3 Voorbeeld uit de vragenlijst van de vragen over de intensieverder *crazy*

Als iets **crazy mooi** is, hoe mooi is het dan? Geef aan op een schaal van 1 tot 5, waarbij 1 staat voor 'een klein beetje mooi' en 5 staat voor 'maximaal mooi'.

1	2	3	4	5
---	---	---	---	---

crazy mooi

Geef aan hoe vaak je denkt dat het dikgedrukte woord op deze manier gebruikt wordt. Hierbij betekent 1 dat het bijna nooit op deze manier gebruikt wordt en 5 dat het heel vaak op deze manier gebruikt wordt.

1	2	3	4	5
---	---	---	---	---

crazy mooi

Geef aan of het dikgedrukte woord modern of ouderwets is. Hierbij staat 1 voor ouderwets en 5 voor modern.

1	2	3	4	5
---	---	---	---	---

crazy mooi

Denk je dat het dikgedrukte woord positief of negatief is? Hierbij staat 1 voor negatief en 5 voor positief.

1	2	3	4	5
---	---	---	---	---